

**“JAMIYATDA INSON HUQUQLARINING O‘RNI”**

Buxoro viloyati Jondor tuman politexnikumi

Huquq fani o‘qituvchisi

**Ibrohimov Namoz**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada inson huquqlarini himoya qilish mexanizmi, O‘zbekiston Respublikasi inson huquqlarining fuqarolik jamiyatdagi o‘rni tushunchasidan iborat.

**Kalit so‘zlar:** huquq, burch, konstitutsiya, qonun, erkinlik.

Inson huquqlari tushunchasiga ta’rif berishdan avval, “huquq” atamasiga hamda jamiyat va davlat tushunchasiga to’xtalish maqsadga muvofiqdir. “Huquq” atamasi o’z navbatida davlat shakillanishi orqali vujudga kelgan. Tarixdan ma’lumki, davlatlarning yuzaga kelishi murakkab jarayon bo’lib, turli xalqlarda o’ziga xos xususiyatlarni yuzaga keltiradi. Davlat va huquq hodisalari jamiyat taraqqiyotining muayyan bosqichidagi mahsuli hisoblanadi. Davlat va huquq jamiyat ichida yuzaga keladi va rivojlanadi. Shu bois davlat va huquq hodisalarini o’rganishda jamiyat va uning rivojlanish bosqichlari, turli hududlarda namoyon bo’lish shakllari, uning rivojiga ta’sir qiluvchi omillar, jamiyat va siyosiy tizimi bilan bog’liq masalalarni o’rganish muhim ahamiyatga ega. “Jamiyat” so’zining lug’aviy ma’nosini tahlil qiladigan bo’lsak, u arabcha so’zdan olingan bo’lib “jamo’a”, “birlashgan”, “jam bo’lish” degan ma’nolarni anglatadi. Jamiyat – bu tarixiy taraqqiyotning muayyan bosqichida vujudga kelgan ijtimoiy munosabatlar mahsulidir deb ta’riflangan.

Davlat jamiyat rivojining muayyan bosqichida undan ajralib chiqqan. O’z navbatida “jamiyat” va “davlat” tushunchalari aynan bir tushunchalar emas va ularni albatta farqlash lozim. Davlat jamiyatning faqat siyosiy, uning bir elementidir. Davlat tashkil topishi bu – insoniyatning ibtidoiy jamoa tuzumidan sivilizatsiya tomon burulishi edi. Dunyoda birinchi sivilizatsiyalashgan davlatlarning paydo bo’lishi

Qadimgi Sharqda miloddan avvalgi IV-III ming yilliklar davriga to'g'ri keladi. Davlat jamiyat rivojining muayyan bosqichida yuzaga kelgan bo'lib, u o'zining shakillanishi va rivojlanishida uzoq va murakkab yo'llarni bosib o'tgan. Dastlabki bosqichda davlat boshqaruvi, eng avvalo, majburlash usuliga asoslangan. Davlat siyosiy tashkilot bo'lib, u vujudga kelishi bilan huquq ham shakillana borgan.

Huquq- davlat tomonidan belgilangan yoki tasdiqlangan umummajburiy ijtimoiy normalar tizimi. U huquqiy munosabatlar va fuqaroning davlat tomonidan mustahkamlanadigan, kafolatlanadigan va muhofaza etiladigan asosiy huquqlarini o'z ichiga oladi. Aynan, mana shu jumlagi e'tibor beraylik. Aniqroq qilib aytganda, bu tushuncha jamiyatda harakatlanayotgan fuqaroning asosiy huquqlari va erkinliklarini o'z ichiga oladi.

O'zbekiston Respublikasida o'lim jazosi taqiqlanadi". Albatta huquqlar ichidagi bu huquq, moddada aytilganidek ajralmas huquqdir. Shuningdek shaxsiy huquqlarga: "har kim erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqiga egaligi, malakali yuridik yordam olish huquqi kafolatlanishi, O'zbekiston Respublikasi hududida bo'lib turgan har kim mamlakat bo'ylab erkin harakatlanishi, so'z va e'tiqod erkinligi huquqiga egaligi, har kim istalgan axborotni izlash, olish va tarqatish huquqiga egaligi, hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanishi, o'zi xohlagan diniga e'tiqod qilishi yoki hech qaysi dinga e'tiqod qilmaslik huquqiga egaligi" ham aytib o'tilgan.

Inson huquqlari va erkinliklarining kafolatlari – inson va fuqarolarning Konstitutsiya shuningdek, qonunlarda mustahkamlangan huquqlari hamda erkinliklarini amalga oshirishni davlat nomidan ta'minlashga yordam beradigan vositalar, usullar, shu jumladan shart – sharoitlar majmui hisoblanadi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy davlatchiligimizning mustahkam poydevori barpo etildi, qonun ustuvorligi va inson huquqlari, uning hayoti, erkinligi, sha'ni va qadrqimmati hamda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlab qo'yilgan boshqa ajralmas huquqlari ta'minlandi. O'zbekistonda inson huquqlarini rag'batlantirish, himoya qilish va ularga rioya qilish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 2017 — 2021- yillarda O'zbekiston Respublikasini

rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi doirasida shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni ta'minlash sohasida aniq maqsadga yo'naltirilgan choratadbirlar amalga oshirilmoqda. Harakatlar strategiyasining mantiqiy davomi bo'lgan 2022- 2026 -yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasining qabul qilindi.

Ushbu hujjatda yaqin va o'rta istiqbolda O'zbekistonning taraqqiyoti, davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarini belgilab bergan. Shuningdek Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi , Oliy Majlisning Inson huquqlari bo'yicha vakili (Ombudsman) , hamda eng asosiysi bo'lmish 1948- yil 10- dekabrda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 217 A (III) rezolyutsiya ko'rsatmasi orqali qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi mamlakatimizda inson va fuqarolarning huquqlarini himoyalashning asosiy tarmoqlari sifatida e'tirof etiladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi — BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1948-yil 10-dekabrda qabul qilingan deklaratsiya. U muqaddima va 30 moddadan iborat bo'lib, uni qabul qilishdan maqsad har bir inson va davlat mazkur. Deklaratsiyani nazarda tutgan holda ma'rifat va ta'lim orqali shu huquq va erkinliklar hurmat qilinishiga ko'maklashishi lozim.

Deklaratsiya har bir insonning tabiiy va ajralmas huquq va erkinliklari e'lon etilgan asosiy xalqaro hujjatdir. Shu tariqa xalqaro munosabatlar tarixida birinchi marta insonning hamma rioya etishi zarur bo'lgan asosiy huquqlari va erkinliklari doirasi belgilab berilgan. Deklaratsiyada "insoniyat oilasining hamma a'zolariga xos qadr-qimmatni, ularning teng va ajralmas huquqlarini tan olish — erkinlik, adolat va yalpi tinchlik negizi" ekanligi e'lon etilgan. Unga ko'ra, umumhurmat va rioya qilishi shart bo'lgan inson huquqlari doirasi shaxsiy, siyosiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy huquqlardan iboratdir.

O'zbekistonda xalqaro huquqning umume'tirof etilgan prinsip va normalari ustunligi konstitutsiyaviy asosda e'tirof etiladi. Bugungi kunda mamlakatimiz inson huquqlari bo'yicha 70 dan ziyod xalqaro hujjatlar, xususan, BMT tomonidan inson huquqlari bo'yicha qabul qilingan 10 ta majburiy xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya

qilib, o'zining xalqaro majburiyatlarini muntazam ravishda bajarib kelmoqda. O'zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyev Birlashgan Millatlar Tashkiloti Inson huquqlari bo'yicha kengashining 46-sessiyasida ishtirok etib, nutq so'zladi. Ta'kidlash joiz, O'zbekiston ilk bor Inson huquqlari bo'yicha kengashi a'zosi sifatida qatnashdi. Prezident mamlakatda demokratik yangilanishlarni chuqurlashtirishning ustuvor yo'nalishlari hamda Inson huquqlari bo'yicha kengash doirasidagi ishlarning asosiy vazifalariga to'xtalib o'tdi. Insonning asosiy huquq va erkinliklarini ta'minlash O'zbekistondagi islohotlarda eng muhim o'rinda turadi. «2030- yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlari mamlakatimizda har bir insonning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlashni ko'zda tutadigan „hech kimni e'tibordan chetda qoldirmaslik“ tamoyili asosida amalga oshiriladi. Bu o'rinda so'z Inson huquqlari bo'yicha Oliy komissar boshqarmasi ekspertlarining faol ishtirokida ishlab chiqilgan Inson huquqlari bo'yicha milliy strategiyani amalga oshirish to'g'risida bormoqda», — dedi Shavkat Mirziyoyev.

***Foydalanilgan adabiyotlar:***

1. *Davlat va huquq nazariyasi. Toshkent : TDYU 2022*
2. *O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi*
3. *Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi.*